

Schedelmeter geëerd als Jodenredder

Hersenswetenschapper Ubbo Ariëns Kappers stelde in de oorlog rapporten op voor Joden die wilden bewijzen dat ze niet-Joods waren.

Door onze medewerker
Frank van Kolschooten

AMSTERDAM. De Nederlandse hersenswetenschapper Ubbo Ariëns Kappers (1877-1946) krijgt donderdag in het Joods Historisch Museum in Amsterdam postuum de Yad Vashem-onderscheiding voor het redden van minstens driehonderd Joden tijdens de Tweede Wereldoorlog. Kappers was een van de zestig Nederlandse intellectuelen die al kort nadat de nazi's in 1933 aan de macht kwamen, de Jodenvervolgving in Duitsland veroordeelden. In september 1938 riepen Kappers en vijftig andere hoogleraren de regering op om asiel te verlenen aan de enorme stroom Duits-Joodse vluchtelingen die op gang kwam na de Kristallnacht.

Kappers was de eerste directeur van het Amsterdamse Centraal Instituut voor Hersenonderzoek. Hij bleef,

ondanks kritiek van het verzet, in oorlogstijd les geven aan studenten die zich loyaal hadden verklaard aan de bezetter. In zijn naoorlogse memoires legde hij uit dat een openlijk conflict met de Duitsers zijn hulpacties voor Joden in gevaar zouden hebben gebracht. Samen met de arts en fysisch antropoloog Arie de Froe stelde hij valse rapporten op voor Joden die wilden ontkomen aan deportatie door aan te tonen dat ze niet Joods waren. Daarin gaven de wetenschappers bijvoorbeeld aan de hand van twintig lichaamskenmerken ondersteunend bewijs voor een eveneens verzonden verklaring dat de man of vrouw in kwestie niet was verwekt door de wettelijke vader, maar verwekt bij een buitenechtelijke affaire met een niet-Joodse man. Naar schatting driehonderd Joden ontkwamen door deze vervalsingen aan deportatie.

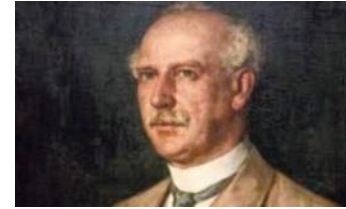
Reddingspoging Portugese Joden

Spectaculair was een poging om de groep van 4.303 Portugese Joden in Nederland in zijn geheel niet-Joods verklaard te krijgen. Basis daarvoor was al in 1934 gepubliceerd onderzoek van Kappers over schedelafmetingen van diverse bevolkingsgroepen

in het Midden-Oosten en van de Joodse gemeenschap in Amsterdam. Kappers had vastgesteld dat Portugese (Sefardische) Joden langwerpiger schedels hadden dan Asjkenazische Joden. Sefardië behoorden tot het mediterrane ras, Asjkenazim tot het West-Aziatische ras. Via aanvullend onderzoek van De Froe werd er in 1943 nog een schepje bovenop gedaan: de neushoogte van Sefardische joden was hetzelfde als die van de Nederlandse bevolking, en hoger dan die van Asjkenazische Joden.

De nazi's hadden twijfels over deze uitkomsten en verleenden alleen uitstel van deportatie aan vierhonderd Portugese Joden die van 'zuivere' Sefardische oorsprong zouden zijn; de rest zou zijn vermengd met 'Asjkenazisch bloed'. Ook deze vierhonderd belandden uiteindelijk in Westerbork, werden in 1944 alsnog Joods verklaard en naar concentratiekamp Theresienstadt gedeporteerd. Het merendeel van hen werd in de herfst van 1944 vergast in Auschwitz.

Na de oorlog verweten de Joodse historici Abel Herzberg en Jacques Presser de Portugese Joden die zich op deze manier hadden proberen te redden, gebrek aan ruggegraat en eer-

Ubbo Ariëns Kappers (1877-1946)

Yad Vashem

Titels voor het redden van Joden

Israël heeft in 1953 het Yad Vashem Instituut in Jeruzalem opgericht voor het herdenken van de miljoenen slachtoffers van de Holocaust. Het instituut

geeft de eretitel 'Rechtvaardige onder de Volkeren' aan mensen die tijdens de Tweede Wereldoorlog grote risico's namen om Joden te redden. Op de lijst stonden begin dit jaar 26.973 namen uit vijftig landen.

loos gedrag. Maar de vroegere voorzitter van de Joodsche Raad, David Cohen, prees juist de betrokken advocaten, wetenschappers en Portugese Joden. „Het is een glorieuze herinnering aan de hulp die niet-Joden hebben geboden aan Joden in de gevaarlijkste periode uit onze geschiedenis.”

Het initiatief voor Kappers' onderscheiding komt van de Amerikaanse neuroloog Larry Zeidman, die in 2014 met de Nederlandse historicus Jaap Cohen een wetenschappelijke studie over Kappers' inzet voor Joden publiceerde. „We ontdekten dat andere betrokkenen bij de reddingsoperaties, zoals Arie de Froe, al tot Rechtvaardigen waren benoemd, maar dat Kappers was vergeten”, aldus Zeidman, die donderdag een videospreek zal uitspreken.

Een andere spreker is Dick Swaab, die net als Kappers directeur is geweest van het Herseninstituut. Swaab heeft een bijzondere band met zijn voorganger omdat deze zijn vader Leo een vervalst certificaat bezorgde dat hem tot 'Süd-Arier' verklaarde. Leo Swaab kreeg daardoor uitstel van deportatie en overleefde de oorlog door onder te duiken.